

Čas a aktivita / Akce a čas

Kauzalismus (pankauzalismus) s aktivitou vlastně vůbec nepočítá, i když třeba slova "akce" používá (např. ve rčení "akce a reakce"). K bytostné povaze každé akce náleží, že není pouhým následkem předchozího (kauzálního) působení, tj. že není odvoditelná z ničeho již minulého (ani již jsoucího a právě pomíjejícího), nýbrž že představuje něco nového (přinejmenším v něčem nového). To bylo právě motivem již pro archaické lidi, že to, co jim připadalo jako nějaká "akce", připisovali nějakým bytostem (a šlo-li o "akce" obrovského rozsahu a dosahu, zejména bytostem božským nebo démonským). Pozůstatkem těchto zvyklostí je potom pojetí "duše" u řeckých filosofů: duše je zdrojem pohybů, k nimž by jinak nedošlo, a to proto, že je schopna sama iniciativního pohybu. Duše může pohybovat těly, protože je s to se pohybovat sama, aniž by k tomu potřebovala nějakého povzbuzování nebo postrkování "zvenčí". Odtud je zřejmé, že akce (skutečná akce) není pouhým pohybem, nýbrž právě docela zvláštním pohybem, který nemá svůj původ ve „vnějším“ okolí (světě) a který proto nemůže být na nic vnějšího převeden ani z ničeho vnějšího odvozován. Proto také pohyb, který není akcí, není spojen se skutečným, „pravým“ časem, tj. budoucností, ale je pouhým následkem toho, co bylo, co předcházelo, tedy nějaké minulosti (něčeho v minulosti). Pravý čas je proto důvěrně spjat s aktivitou, a skutečná aktivita je nerozlučně spjata s budoucností jako s vlastním předpokladem: tam, kde nepřichází budoucnost, tam není žádná akce možná. Právě proto je třeba rozlišovat mezi trojím významem slova „čas“: především je tu čas přicházející, tj. budoucnost; za druhé čas právě příšlý a ještě dále přicházející, kterému se obvykle říká „přítomnost“, ale aniž by to bylo přesně domýšleno: je to ve skutečnosti čas akce, čas aktivního uskutečňování něčeho, co tu ještě nebylo a co se právě odehrává, k čemu právě dochází, a to díky oné aktivitě; a za třetí tu je čas „obecný“, jakési nepřesně vymezené časové pole, jež vzniká tím, jak se jednotlivé „přítomnosti“ (ovšem nikoli bodové, nýbrž rozlehlé přítomnosti!) přes sebe překlápějí a překládají, jak se navzájem prostupují a jak vypadají jako „prostředí“ (které však nemá žádné „bytí“, žádnou svou samostatnost a svébytnost).

(Písek, 070922-3.)